

Sebastian Margiewicz

OBOWIĄZEK BISKUPA DIECEZJALNEGO WIZYTY AD LIMINA APOSTOLORUM

Sobór Watykański II w konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* stanowi, iż biskupi diecezjalni wykonują swój urząd i pełnią swoje pasterskie zadanie „w hierarchicznej komunii z głową kolegium i z jego członkami”¹. Przejawem tej komunii pomiędzy pasterzami Kościoła partykularnego a Biskupem Rzymu jest m.in. wizyta *ad limina Apostolorum*². Praktyka takiej wizyty powstała już w pierwszych wiekach chrześcijaństwa. Na Synodzie w Sardyce (343 r.) wskazywano na obowiązek informowania przez poszczególnych biskupów Stolicy Apostolskiej o stanie powierzonej im pieczy porcji Ludu Bożego³. Celem artykułu będzie analiza jednego z obowiązków biskupa diecezjalnego, jakim jest wizyta *ad limina*

MGR LIC. SEBASTIAN MARGIEWICZ – doktorant Katedry Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Polska; e-mail: sebastian.margiewicz@gmail.com

¹ SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, *Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen gentium* (21.11.1964), AAS 57 (1965), s. 5-71; tekst polski w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Pallottinum, Poznań 2002, nr 21.

² IOANNES PAULUS PP. II, *Adhortatio apostolica post-synodalis de episcopo ministro Evangelii Iesu Christi pro mundi spe Pastores gregis* (16.10.2003), AAS 96 (2004), s. 826-924; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, nr 57 [dalej cyt.: PG].

³ J. KRUKOWSKI, *Biskupi diecezjalni*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1: *Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. J. Krukowski, Pallottinum, Poznań 2005, s. 260; Zob. *List synodu w Sardyce do Juliusza biskupa Rzymu (r. 343/344)*, tłum. A. Caba, w: *Synody i kolekcje praw*, t. I: *Dokumenty synodów od 50 do 381 roku*, układ i oprac. A. Baron, H. Pietras, Wydawnictwo WAM, Kraków 2006, s. 167.

Apostolorum. Po wskazaniu podstaw prawnych tego obowiązku, zostanie przelanalizowane przygotowanie oraz sam przebieg wizyty.

1. PODSTAWY PRAWNE ODBYWANIA WIZYTY *AD LIMINA APOSTOLORUM*

Obowiązujące ustawodawstwo Kościoła wyraźnie wskazuje, kto ma obowiązek wizyty *ad limina Apostolorum*. Prawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. stanowi, iż powinność ta spoczywa na biskupie diecezjalnym oraz na innych rządcach Kościołów partykularnych, którzy są z nim zrównani w prawie, tzn. na wikariuszu apostolskim, opacie terytorialnym, prałacie terytorialnym i administratorze apostolskim erygowanym na stałe⁴. Pomimo tego, że prefekt apostolski jest także zgodnie z prawem zrównany z biskupem diecezjalnym, to jednak obowiązek wizyty *ad limina* jego nie dotyczy (kan. 400 § 3). Zobligowanymi do wizyty u progu grobów Apostołów są także przełożeni Kościołów partykularnych utworzonych z racji motywów personalnych, np. ordynariusz wojskowy⁵, ordynariusz sprawujący władzę w Ordynariacie Personalnym dla byłych Anglikanów⁶, czy administrator apostolski Personalnej Administratury Apostolskiej Świętego Jana Marii Vianneya⁷.

⁴ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984, kan. 400 § 1; 381 § 2; 368 [dalej cyt.: KPK/83]. Zob. także: IOANNES PAULUS PP. II, *Constitutio apostolica Pastor bonus* de Romana Curia (28.06.1988), AAS 80 (1988), s. 841-930; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, s. 217-257, art. 28 [dalej cyt. PB]; CONGREGATIO PRO EPISCOPIS, *Direttorio Apostolorum Successores per il ministero pastorale dei vescovi* (22.02.2004), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2004; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, s. 517-711, nr 15 [dalej cyt.: AS].

⁵ IOANNES PAULUS PP. II, *Constitutio apostolica Spiritualium militum curae* (21.06.1986), AAS 78 (1986), s. 481-486; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, s. 211-216, art. XII.

⁶ BENEDICTUS PP. XVI, *Constitutio Apostolica Anglicanorum Coetibus qua Personales Ordinariatus pro Anglicanis conduntur* (4.11.2009), AAS 101 (2009), s. 985-990; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2*, red. i oprac. M. Sitarz, A. Romanko, U. Wasilewicz [i in.], Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2013, s. 62-73, art. XI.

⁷ CONGREGATIO PRO EPISCOPIS, *Decretum de administratione apostolica personali Sancti Ioannis Mariae Vianney condenda* (18.01.2002), AAS 94 (2002), s. 305-306; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2*, s. 558-563, art. XI.

Zobowiązanie do odbywania wizyty *ad limina Apostolorum* ma charakter ściśle osobisty, tzn. biskup diecezjalny powinien wypełnić go we własnej osobie. Jednak z powodu zaistnienia prawnej przeszkody, może obowiązek ten spełnić za pośrednictwem biskupa koadiutora, jeżeli ma go w swojej diecezji, biskupa pomocniczego albo kapłana należącego do jego prezbiterium i przebywającego na terenie jego diecezji (kan. 400 § 2)⁸. Natomiast wikariusz apostolski może w każdym wypadku zadośćuczynić temu obowiązkowi przez zastępcę, nawet przebywającego aktualnie w Rzymie (kan. 400 § 3).

KPK/83 ściśle łączy obowiązek wizyty *ad limina* z przedstawieniem sprawozdania papieżowi dotyczącego stanu diecezji powierzonej jego pasterskiej opiece. Wizyta *ad limina Apostolorum* powinna zostać zrealizowana w tym roku, w którym biskup diecezjalny ma obowiązek takie sprawozdanie złożyć (kan. 400 § 2). Powinno być ono sporządzone na specjalnym formularzu i należy je przysyłać co pięć lat, w terminie ustalonym przez Stolicę Apostolską (kan. 399 § 1). Należy dodać, że pięciolecie, ustalone dekretem Kongregacji ds. Biskupów z 29 czerwca 1975 r.⁹, są stałe oraz wspólne dla poszczególnych regionów¹⁰. Prawodawca przewidział jednak wyjątek od tej reguły. Jak wynika z przepisów KPK/83 w sytuacji, gdy rok, w którym należy złożyć sprawozdanie, przypada w całości lub w części w pierwszym dwuleciu pasterzowania, to biskupowi przysługuje możliwość powstrzymania się od wypełnienia tego obowiązku (kan. 399 § 2). Pomimo tego, że w tej sytuacji biskup nie ma obowiązku wizyty *ad limina*, to jednak nic nie stoi na przeszkodzie, aby mógł ją odbyć¹¹.

Powstaje jednak pytanie, co się dzieje w sytuacji, gdy biskup zaniecha obowiązku złożenia sprawozdania ze stanu diecezji oraz odbycia wizyty *ad limina Apostolorum*? Prawodawca w KPK/83 nie przewiduje żadnej kary w związku z niewypełnieniem wyżej wymienionych obowiązków. W literaturze wskazuje się, że nic nie stoi na przeszkodzie, aby biskup, który nie składa relacji lub bez żadnej przyczyny prawnej opuszcza wizytę *ad limina* został ukarany przez kompetentną Kongregację. Jako rozwiązanie propo-

⁸ J.A. RENKEN, *Bishops, w: New Commentary on the Code of Canon Law*, ed. J. Beal, J.A. Coriden, T.J. Green, Paulist Press, New York-Mahwah 2000, s. 537.

⁹ Zob. CONGREGATIO PRO EPISCOPIIS, *Ad Romanam Ecclesiam de visitatione ss. Liminum deque relationibus dioecesanis* (29.06.1975), AAS 67 (1975), s. 674-676.

¹⁰ KRUKOWSKI, *Biskupi diecezjalni*, s. 260; E. SZTAFROWSKI, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. II, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1985, s. 94.

¹¹ M. SITARZ, *Wizyta ad limina*, w: *Wielka Encyklopedia Prawa*, t. II: *Prawo kanoniczne*, red. G. Leszczyński, Fundacja „Ubi societas, ibi ius”, Warszawa 2014, s. 255.

nuje się również nałożenie nakazu karnego przez dykasterium, które mogłoby wpłynąć na przestrzeganie wyżej wskazanych obowiązków¹². Należałoby doprecyzować, że właściwą Kongregacją w tym przedmiocie jest Kongregacja ds. Biskupów.

2. PRZYGOTOWANIE DO WIZYTY AD LIMINA APOSTOLORUM

Zgodnie z przepisami *Dyrektorium* dotyczącego wizyty *ad limina Apostolorum*¹³ przygotowanie do niej obejmuje dwa elementy, tj. przygotowanie dalsze oraz bliższe.

2.1. Przygotowanie dalsze

Pierwszym czynnikiem, który należy wziąć tu pod uwagę jest przygotowanie duchowe. Biskup mając świadomość, że aktem, jakim jest wizyta *ad limina*, dąży do realizacji dobra zarówno swojej diecezji oraz całego Kościoła, powinien zaangażować w modlitwę oraz refleksję całą wspólnotę, która została powierzona jego opiece. W szczególności zaleca się, aby włączył do modlitwy klasztory klauzuralne oraz inne ośrodki modlitewne i pokutne. Przed Bogiem powinien rozpatrywać i szczegółowo analizować sytuacje dotyczące Kościoła partykularnego (*Dyrektorium* 1.1).

Następnie należy zredagować oraz przesłać pięcioletnią relację do Stolicy Apostolskiej. Redagując sprawozdanie dotyczące stanu powierzonej diecezji, biskup może korzystać ze specjalnego programu, który został przygotowany przez Kongregację ds. Biskupów (*Dyrektorium* 1.2.2)¹⁴. Informacje dotyczące konkretnego Kościoła partykularnego powinny być opisane w sposób zwięzły, jasny, precyzyjny, pragmatyczny oraz obiektywny. Nie należy pomijać kwestii odnoszących się do problemów i relacji z niekatolickimi czy niechrześcijańskimi wspólnotami religijnymi, a także ze społeczeństwem obywatelskim i władzą publiczną (*Dyrektorium* 1.2.3).

¹² R. RYBAK, *Wizyta ad limina w obowiązującym ustawodawstwie Kościoła*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 9 (2000), s. 234-235.

¹³ CONGREGAZIONE PER I VESCOVI, *Direttorio per la visita „ad limina”* (29.06.1988), Città del Vaticano 1988; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2*, s. 498-515 [dalej cyt.: *Dyrektorium*].

¹⁴ Zob. CONGREGAZIONE PER I VESCOVI, *Formulario per la relazione quinquennale*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1997.

Biskup diecezjalny, przygotowując sprawozdanie, może skorzystać z pomocy innych kompetentnych współpracowników, jednak zawsze zachowując tajemnicę, która wymagana jest przy tego rodzaju dokumentach (*Dyrektorium* 1.2.4). Pomimo tego, że może poprosić o współpracę inne osoby, to powinien pamiętać, że w przygotowaniu relacji konieczny jest jego osobisty wkład, który dotyczyć będzie zagadnień odnoszących się do jego bezpośredniej działalności (AS 15).

Relację o aktualnym stanie diecezji biskup powinien przesłać do Kongregacji ds. Biskupów z odpowiednim wyprzedzeniem, tak aby przed odbyciem wizyty *ad limina* można było przeanalizować sytuację dotyczącą danego Kościoła partykularnego i przedstawić ją w odpowiednim czasie Ojcu Świętemu, w celu zapoznania się z aktualnym stanem diecezji oraz jej problemami. Sprawozdanie takie powinno być wysłane, jeżeli jest taka możliwość i nic nie stoi na przeszkodzie, na sześć miesięcy przed wizytą *ad limina* (AS 15; PB 32)¹⁵, a w każdym przypadku należy je dostarczyć na trzy miesiące przed odbyciem tego obowiązku przez biskupa (*Dyrektorium* 1.2.5). Przedstawiciel Stolicy Apostolskiej w każdym kraju powinien zachęcać zobowiązanych biskupów do wysyłania pięcioletniej relacji ze stanu powierzonej im diecezji (*Dyrektorium* 1.3.3).

Sprawozdanie powinno być sporządzone w trzech kopiach. Zalecane jest, aby przesłać również do poszczególnych dykasterii te fragmenty relacji, które podlegają ich kompetencji i wymagają przanalizowania oraz rozwiązania zaistniałych problemów (*Dyrektorium* 1.2.6). Prawodawca w *Dyrektorium* nie wskazuje, w jakim języku należy sporządzić relację. Jednak zgodnie z konstytucją *Pastor bonus*, oprócz urzędowego języka Kurii Rzymskiej, jakim jest język łaciński, istnieje możliwość skorzystania z innych, szerzej rozpowszechnionych języków (PB 15).

Ostatnim aspektem przygotowania dalszego do wizyty u progów apostolskich jest współpraca biskupa z przedstawicielem Stolicy Apostolskiej, który powinien czuwać i przypominać biskupom o wizycie *ad limina*. W tym samym czasie, w którym nuncjusz informuje poszczególnych ordynariuszy o tym obowiązku, zwraca się również do przewodniczącego Konferencji Biskupów, aby w porozumieniu z biskupami, ustaliła ona jeden lub kilka terminów, w których – w grupie bądź indywidualnie – będą udawać się do Stolicy Apostolskiej w celu dopełnienia obowiązku wizyty (*Dyrektorium* 1.3.2).

¹⁵ Zob. także: M. SITARZ, *Wizyta ad limina Apostolorum*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. XX, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2014, kol. 737.

2.2. Przygotowanie bliższe

Przygotowanie bliższe jest drugim etapem poprzedzającym odbycie wizyty *ad limina* i dotyczy ono wcześniejszych ustaleń odnoszących się do dat i szczegółów wizyty przedyskutowanych z Kongregacją ds. Biskupów. Szczególne zadanie w tym przygotowaniu pełni Sekretariat Konferencji Biskupów oraz Urząd ds. Koordynacji Wizyt¹⁶.

Termin wizyty *ad limina* ustalony przez Konferencję Biskupów powinien zostać uzgodniony z Prefekturą Domu Papieskiego, której zadaniem jest poinformowanie o tym terminie Urzędu ds. Koordynacji Wizyt znajdującego się przy Kongregacji ds. Biskupów (*Dyrektorium* 2.1.1). Data takiej wizyty może zostać ustalona wspólnie dla wszystkich biskupów przynależących do tej samej prowincji lub regionu, w celu przebywania w Rzymie w tym samym czasie. Należy jednak pamiętać i mieć cały czas na uwadze, że wizyta *ad limina Apostolorum* ma charakter osobisty (*Dyrektorium* 2.1.2).

Sekretariat Konferencji Biskupów powinien następnie dostarczyć Urzędowi ds. Koordynacji Wizyt opis grupy, w którym zostaną wskazane odpowiednie informacje. W *Dyrektorium* wymienione zostały przykładowe dane, które należy przedstawić, a mianowicie: liczbę oraz nazwę członków; aktualną sytuację społeczno-duszpasterską diecezji; problemy, z jakimi zmagają się biskupi na swoich obszarach oraz propozycje ich rozwiązania. Kongregacja ds. Biskupów zaleca, aby przygotować jeden wspólny dokument dla każdej grupy biskupów udających się z wizytą *ad limina*, który zawierałby informacje i prośby, jakie biskupi chcieliby przedstawić Stolicy Apostolskiej (*Dyrektorium* 2.1.3).

W celu koordynacji przygotowań oraz przeprowadzenia wizyty *ad limina* należy ustanowić przedstawiciela w Rzymie. Uprawnienie wyznaczenia takiej osoby, która będzie utrzymywała kontakty między biskupami i Urzędem ds. Koordynacji Wizyt przysługuje Konferencji Biskupów. Jeżeli przedstawiciel taki zostanie ustanowiony, to należy o tym poinformować Urząd ds. Koordynacji Wizyt (*Dyrektorium* 2.1.5).

Wiele zadań odnoszących się do przygotowania bliższego zostało przydzielone Urzędowi ds. Koordynacji Wizyt. W *Dyrektorium* zawarte są szczegółowe kompetencje, w które został wyposażony ten Urząd. Do jego zadań należy: ustalenie terminu wizyty oraz programu i czasu uroczysto-

¹⁶ RYBAK, *Wizyta ad limina*, s. 228.

ści; informowanie poszczególnych dykasterii o planowanych wizytach oraz o danych uzyskanych od Sekretariatu Konferencji lub przedstawiciela; wysyłanie do poszczególnych urzędów tych fragmentów pięcioletnich sprawozdań, dla których urzędy te są merytorycznie właściwe; uzgodnienie z dykasteriami terminu spotkania z biskupami oraz doprecyzowanie, czy spotkanie w czasie wizyty ma odbyć się indywidualnie, czy w grupach (*Dyrektorium* 2.2.1 i 2.2.2). Urząd ds. Koordynacji Wizyt współpracuje również z Prefekturą Domu Papieskiego w przygotowywaniu wizyt *ad limina*. Współpraca ta obejmuje przekazywanie co roku pełnej listy biskupów mających odbyć wizytę oraz informowanie o proponowanych datach ich wizyt, czy audiencji poszczególnych biskupów lub ich grup (*Dyrektorium* 2.2.3).

3. PRZEBIEG WIZYTY AD LIMINA APOSTOLORUM

Wizyta *ad limina Apostolorum* obejmuje trzy elementy: pielgrzymkę i uczczenie grobów Apostołów, spotkanie z Biskupem Rzymu oraz wizytę w dykasteriach Kurii Rzymskiej.

3.1. Uczczenie grobów Apostołów Piotra i Pawła

Fundamentem wizyty *ad limina* jest pielgrzymka do grobów Apostołów Piotra i Pawła (kan. 400 § 1). Pielgrzymka taka koncentruje się na liturgii oraz ma na celu budować i umacniać wspólnotę biskupów i wszystkich wiernych, którzy z innych powodów w niej uczestniczą (*Dyrektorium* 3.1.1)¹⁷. Poprzez pielgrzymkę do grobów książąt Apostołów, zobowiązane do tego osoby, odnoszą się do jedynej wiary, która została zaświadczona męczeństwem Świętych Apostołów Piotra i Pawła (PG 57). Celebracja Mszy św. i Liturgii Godzin czy Słowa odbywa się w Bazylice św. Piotra lub Bazylice św. Pawła za Murami w terminie zorganizowanym przez Urząd ds. Koordynacji Wizyt, po uprzednim porozumieniu z Sekretariatem Konferencji lub z wybranym przedstawicielem (*Dyrektorium* 3.1.2). Biskupi mają również możliwość, indywidualnie bądź w grupie, sprawować czynności liturgiczne w Bazylice Matki Bożej Większej i w Bazylice św. Jana na Lateranie (*Dyrektorium* 3.1.4). Akty liturgiczne powinny odbywać się w sposób godny i odpowiedni ze względu na cel wizyty, dlatego został przy-

¹⁷ Zob. także: G. FAVALE, *La visita ad limina apostolorum*, Pontificia Università Lateranese, Romae 2005, s. 184-185.

gotowany specjalny rytuał proponowany do odprawiania tych nabożeństw (*Dyrektorium* 3.1.3). Biskupi, oprócz sprawowania czynności liturgicznych w bazylikach, powinni także wpisać się do księgi oraz złożyć ofiarę¹⁸.

Wskazane jest, aby w tym etapie wizyty *ad limina*, a szczególnie w „świadectwie wiary i komunii kościelnej” duszpasterzy, brali udział również pielgrzymi przebywający w diecezji lub pochodzący z regionów biskupów oraz inni obywatele zamieszkujący Rzym, a także pozostałe tereny Włoch (*Dyrektorium* 3.1.5).

3.2. Spotkanie z Biskupem Rzymu

Kolejną czynnością, którą obejmuje wizyta *ad limina Apostolorum*, jest spotkanie z Biskupem Rzymu¹⁹. Ma ono szczególne znaczenie, gdyż jest przede wszystkim „potwierdzeniem i umocnieniem kolegalności (*collegialis confirmatio*) w ciele Kościoła, z której wynika jedność w różnorodności, która tworzy rodzaj *perichoresis* pomiędzy Kościołem powszechnym, a Kościołami partykularnymi” (PG 57). Audjencja jest okazją do bezpośredniego wyrażenia Następcy św. Piotra należnej mu czci i posłuszeństwa przez biskupów²⁰.

Podczas audjencji, w dniu i o godzinie ustalonej przez Prefekturę Domu Papieskiego (*Dyrektorium* 3.2.1), biskupi mają możliwość porozmawiania z Ojcem Świętym o sprawach odnoszących się do dobra powierzonego im Kościoła i uzyskania w tych kwestiach rad oraz wskazówek. Rozważają także zagadnienia dotyczące ich pasterskiej posługi (PB 29; AS 15)²¹. Spotkanie, które „ukazuje katolickość Kościoła i jedność Kolegium Biskupów”,

¹⁸ T. PAWLUK, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła*, t. II: *Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 2002, s. 175; W. JAKUBOWSKI, M. SOLARCZYK, *Ustrój Kościoła Rzymskokatolickiego. Wybrane zagadnienia instytucjonalne*, Instytut Nauk Politycznych. Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2002, s. 161; K. ORZESZYNA, *Ad limina apostolorum*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2006, s. 19.

¹⁹ Zgodnie z normami *Dyrektorium*, podczas spotkań z Ojcem Świętym biskupów obowiązuje określony strój, tzn. sutanna z fioletowym pasem (3.2.3).

²⁰ PAWLUK, *Prawo kanoniczne*, s. 175. Szerzej zob.: M. SITARZ, *Obowiązek wiernych do zachowania posłuszeństwa Biskupowi Rzymu i biskupom będącym w łączności z nim*, w: *Przynależność do Kościoła a uczestnictwo wiernych w życiu publicznym*, red. J. Krukowski, M. Sitarz, B. Pieron, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2014, s. 91-109.

²¹ Szerzej zob.: FAVALE, *La visita*, s. 186.

po uprzednim zapoznaniu się papieża ze sprawozdaniem dotyczącym stanu diecezji nadesłanym przez uczestniczących w wizycie *ad limina* pasterzy Kościoła partykularnego (PB 29), może odbywać się zarówno indywidualnie bądź zbiorowo z biskupami przynależącymi do danej prowincji kościelnej²². Należy jednak pamiętać, że pomimo możliwości zbiorowego spotkania biskupów danego regionu z papieżem, każdy biskup zawsze zdaje sprawozdanie indywidualnie oraz odbywa wizytę w imieniu Kościoła, który został mu powierzony (AS 15)²³.

Istnieje także możliwość wspólnego celebrowania Mszy św., a następnie spotkanie Ojca Świętego ze wszystkimi biskupami (*Dyrektorium* 3.2.2). Podczas takiego zebrania papież przemawia do pasterzy Kościołów partykularnych, dając im wszelkiego rodzaju wskazania duszpasterskie, uzależnione od aktualnej sytuacji, w jakiej się znajdują²⁴.

3.3. Wizyta w dykasteriach Kurii Rzymskiej

Ostatnim elementem wizyty *ad limina* jest wizyta biskupów w Kurii Rzymskiej, która ma istotne znaczenie ze względu na współpracę organów kurialnych z papieżem (*Dyrektorium* 3.3.1). Podczas spotkania w Kongregacjach i Trybunałach Stolicy Apostolskiej biskupi przedstawiają poszczególne problemy i kwestie, celem uzyskania wyjaśnień i wskazówek, a także odpowiadają na pytania dotyczące nadesłanych sprawozdań²⁵. Zaleca się, aby odpowiednie organy kurialne zostały poinformowane przez Urząd ds. Koordynacji Wizyt o kwestiach szczególnych, które biskupi chcą skonsultować osobiście (*Dyrektorium* 3.3.2). Chociaż spotkanie w dykasteriach ma charakter osobisty, to biskupi mają także możliwość przedstawienia spraw dotyczących ich Kościołów partykularnych w grupach czy komisjach. W takim wypadku powinien być ustanowiony jeden przedstawiciel wybrany spośród biskupów danej grupy, który przedstawi aktualną sytuację duszpasterską dotyczącą reprezentowanego regionu. Jeżeli wśród uczestników jest Przewodniczący Konferencji Biskupów, to zalecane jest,

²² KRUKOWSKI, *Biskupi diecezjalni*, s. 261.

²³ Por. J.L. GUTIERREZ, *Biskupi diecezjalni*, w: *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*, red. P. Majer, edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, Wolters Kluwer Polska, Kraków 2011, s. 361.

²⁴ RYBAK, *Wizyta ad limina*, s. 232.

²⁵ KRUKOWSKI, *Biskupi diecezjalni*, s. 261.

aby to on przedstawił daną grupę oraz omówił poszczególne kwestie (*Dyrektorium* 3.3.5).

Wizyta w Kurii Rzymskiej, dzięki której „zwiększa się i bardziej pogłębia dialog między biskupami i Stolicą Apostolską” (PB 30), zostaje ustalana przez Urząd ds. Koordynacji, który określa dzień, godzinę, sposób takiej wizyty, a także dokłada starań, aby odpowiedzieć na prośby skierowane przez zobowiązanych do wizyty *ad limina Apostolorum* (*Dyrektorium* 3.3.3). Biskupi mogą również zwrócić się do Urzędu w celu uzyskania informacji odnoszących się do kompetencji poszczególnych Dykasterii, czy osób, a także panujących obyczajów, które powinny być przestrzegane (*Dyrektorium* 3.3.4).

Odpowiedzi oraz wyjaśnienia udzielone przez biskupów w dykasteriach stają się oficjalne, jeżeli zostały zapisane i zarejestrowane w sposób, który jest właściwy dla Kurii Rzymskiej. W przeciwnym razie mogą służyć jedynie jako informacje, porady czy ogólne wskazówki (*Dyrektorium* 3.3.6).

Wizyta *ad limina Apostolorum*, stanowiąca skuteczny „środek służący potrzebie wzajemnego poznania” (PG 57), kończy się przygotowaniem wniosków przez Kongregację ds. Biskupów i wysłaniem ich zainteresowanemu biskupom (PB 81).

Kongregacja ds. Biskupów proponuje jeszcze jeden element wizyty *ad limina*, a mianowicie możliwość kontaktu z parafią rzymską, wspólnotą religijną lub ośrodkami dzieł religijnych, kulturalnych czy charytatywnych (*Dyrektorium* 3.4.1), który w przyszłości może zaowocować współpracą na płaszczyźnie duszpasterskiej (*Dyrektorium* 3.4.3). Biskupi mogą uczestniczyć w jednym lub kilku takich spotkaniach zorganizowanych przez Urząd ds. Koordynacji i Wizyt (*Dyrektorium* 3.4.4). Ich celem jest zapoznanie się i wymiana doświadczeń duszpasterskich (*Dyrektorium* 3.4.1). Szczególnie zaleca się, aby uwzględnić spotkanie z rodakami, jeżeli w Rzymie została ustanowiona parafia personalna (*Dyrektorium* 3.4.2).

*

Na podstawie przeprowadzonej analizy dotyczącej obowiązku biskupa diecezjalnego do odbycia wizyty *ad limina Apostolorum* można stwierdzić:

1. Obowiązek wizyty *ad limina Apostolorum* wynikający z kan. 400 KPK/83 ma charakter ściśle osobisty. Zobowiązany do jej odbycia jest biskup diecezjalny oraz zrównani z nim w prawie, z wyłączeniem prefekta

apostolskiego. Z powodu ważnej przeszkody biskup diecezjalny może za-
dośćuczynić tej wizycie przez inne osoby.

2. Przygotowanie do wizyty, która jest ściśle powiązana z obowiązkiem przedstawienia sprawozdania ze stanu diecezji przez biskupa, obejmuje dwa elementy: przygotowanie dalsze oraz przygotowanie bliższe. Pierwszy z nich dotyczy zaangażowania w modlitwę i refleksji nad całą wspólnotą, przygotowania pięcioletniej relacji dotyczącej stanu diecezji, a także współpracy biskupa diecezjalnego z nuncjuszem apostolskim, który powinien czuwać i przypominać o obowiązku odbycia wizyty *ad limina*. Natomiast przygotowanie bliższe odnosi się do ustalania terminów, podczas których biskup może udać się z wizytą. Szczególne zadanie na tym etapie ma Sekretariat Konferencji Biskupów oraz Urząd ds. Koordynacji Wizyt, do którego kompetencji zalicza się m.in. ustalanie programu wizyty oraz informowanie poszczególnych dykasterii o planowanych wizytach. Zaleca się ustanowienie przedstawiciela w Rzymie, który będzie koordynował przygotowania do wizyty i stanie się „pośrednikiem” pomiędzy biskupami a Urzędem ds. Koordynacji.

3. Wizyta *ad limina Apostolorum* składa się z trzech elementów: nawiedzenia grobów świętych Apostołów Piotra i Pawła, spotkania z Biskupem Rzymu oraz wizyty w dykasteriach Kurii Rzymskiej. Podczas uczczenia grobów Apostołów czynności liturgiczne można sprawować we wszystkich czterech bazylikach większych, używając przy tym odpowiednio przygotowanego rytuału. Spotkanie z papieżem biskupi diecezjalni mogą odbyć zbiorowo bądź indywidualnie, pamiętając jednak, że każdy z nich sprawozdanie z działalności diecezji składa indywidualnie i wizytę *ad limina* odbywa w imieniu Kościoła partykularnego, który został mu powierzony. Wizyta w dykasteriach Kurii Rzymskiej, podczas której pogłębia się dialog pomiędzy zwierzchnikami Kościoła partykularnego a Stolicą Apostolską, ma na celu omówienie problemów, z którymi zmagają się diecezje, udzielenie odpowiednich wskazań, a także złożenie wyjaśnień odnoszących się do informacji zawartych w pięcioletnim sprawozdaniu. Biskupi diecezjalni mają również możliwość spotkania się z parafią rzymską lub wspólnotą religijną, którego celem jest wymiana doświadczeń duszpasterskich.

4. Chociaż prawodawca KPK/83 nie przewiduje żadnej kary w sytuacji niewypełnienia obowiązku wizyty *ad limina Apostolorum* przez biskupa diecezjalnego, to jednak nic nie stoi na przeszkodzie, aby biskup, który bez żadnej przyczyny nie wypełnia obowiązku wizyty oraz nie składa pięcioletniej relacji, został ukarany przez Kongregację ds. Biskupów.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- BENEDICTUS PP. XVI, *Constitutio Apostolica Anglicanorum Coetibus qua Personales Ordinariatus pro Anglicanis conduntur* (4.11.2009), AAS 101 (2009), s. 985-990; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2*, red. i oprac. M. Sitarz, A. Romanko, U. Wasilewicz [i in.], Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2013, s. 62-73.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum Poznań 1984.
- CONGREGATIO PRO EPISCOPIS, *Ad Romanam Ecclesiam de visitatione ss. Liminum deque relationibus dioecesanis* (29.06.1975), AAS 67 (1975), s. 674-676.
- CONGREGATIO PRO EPISCOPIS, *Decretum de administratione apostolica personali Sancti Ioannis Mariae Vianney condenda* (18.01.2002), AAS 94 (2002), s. 305-306; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2*, red. i oprac. M. Sitarz, A. Romanko, U. Wasilewicz [i in.], Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2013, s. 558-563.
- CONGREGATIO PRO EPISCOPIS, *Direttorio Apostolorum Successores per il ministero pastorale dei vescovi* (22.02.2004), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2004; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 517-711.
- CONGREGAZIONE PER I VESCOVI, *Direttorio per la visita „ad limina”* (29.06.1988). Città del Vaticano 1988; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł 2*, red. i oprac. M. Sitarz, A. Romanko, U. Wasilewicz [i in.], Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2013, s. 498-515.
- CONGREGAZIONE PER I VESCOVI, *Formulario per la relazione quinquennale*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1997.
- IOANNES PAULUS PP. II, *Constitutio apostolica Spirituali militum curae* (21.06.1986), AAS 78 (1986), s. 481-486; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 211-216.
- IOANNES PAULUS PP. II, *Adhortatio apostolica post-synodalis de episcopo ministro Evangelii Iesu Christi pro mundi spe Pastores gregis* (16.10.2003), AAS 96 (2004), s. 826-924; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 310-400.
- IOANNES PAULUS PP. II, *Constitutio apostolica Pastor bonus de Romana Curia* (28.06.1988), AAS 80 (1988), s. 841-930; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 217-257.
- List synodu w Sardyce do Juliusza biskupa Rzymu (r. 343/344), tłum. A. Caba, w: *Synody i kolekcje praw, t. I: Dokumenty synodów od 50 do 381 roku*, układ i oprac. A. Baron, H. Pietras, Wydawnictwo WAM, Kraków 2006, s. 167-168.

SACROSANCTUM CONCILIIUM OECUMENICUM VATICANUM II, Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen gentium (21.11.1964), AAS 57 (1965), s. 5-71; tekst polski w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konstytucje, dekryty, deklaracje, Pallottinum, Poznań 2002, s. 104-166.

Literatura

- FAVALE GIUSEPPE, La visita ad limina apostolorum, Pontificia Università Lateranense, Romae 2005.
- GUTIERREZ JOSÉ L., Biskupi diecezjalni, w: Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego, red. P. Majer, edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, Wolters Kluwer Polska, Kraków 2011, s. 346-363.
- JAKUBOWSKI WOJCIECH, SOLARCZYK MAREK, Ustrój Kościoła Rzymskokatolickiego. Wybrane zagadnienia instytucjonalne, Instytut Nauk Politycznych. Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2002.
- KRUKOWSKI JÓZEF, Biskupi diecezjalni, w: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, t. II/1: Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła, red. J. Krukowski, Pallottinum, Poznań 2005, s. 239-264.
- ORZESZYNA KRZYSZTOF, Ad limina apostolorum, w: Leksykon teologii pastoralnej, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2006, s. 19.
- PAWLUK TADEUSZ, Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II, t. II: Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 2002.
- RENKEN JOHN A., Bishops, w: New Commentary on the Code of Canon Law, ed. J. Beal, J.A. Coriden, T.J. Green, Paulist Press, New York-Mahwah 2000, s. 511-546.
- RYBAK RYSZARD, Wizyta ad limina w obowiązującym ustawodawstwie Kościoła, *Poznańskie Studia Teologiczne* 9 (2000), s. 219-235.
- SITARZ MIROSŁAW, Obowiązek wiernych do zachowania posłuszeństwa Biskupowi Rzymu i biskupom będącym w łączności z nim, w: Przynależność do Kościoła a uczestnictwo wiernych w życiu publicznym, red. J. Krukowski, M. Sitarz, B. Pieron, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2014, s. 91-109.
- SITARZ MIROSŁAW, Wizyta ad limina, w: Wielka Encyklopedia Prawa, t. II: Prawo kanoniczne, red. G. Leszczyński, Fundacja „Ubi societas, ibi ius”, Warszawa 2014, s. 255.
- SITARZ MIROSŁAW, Wizyta ad limina Apostolorum, w: Encyklopedia Katolicka, t. XX, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2014, kol. 736-737.
- SZTAFFROWSKI EDWARD, Podręcznik prawa kanonicznego, t. II, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1985.

Obowiązek biskupa diecezjalnego wizyty *ad limina Apostolorum*

Streszczenie

Przedmiotem artykułu jest charakterystyka obowiązku biskupa diecezjalnego wizyty *ad limina Apostolorum*.

Na początku autor wyjaśnia z czego wynika taki obowiązek i jakie podmioty są zobowiązane do wizyty u progu Apostołów. Powinność ta spoczywa na biskupie diecezjalnym, ale także na innych rządcach Kościołów partykularnych, którzy są zrównani z nim w prawie, tj. na wikariuszu apostolskim, opacie terytorialnym, prałacie terytorialnym i administratorze apostolskim administratury apostolskiej erygowanej na stałe. Zobligowanymi są także przełożeni Kościołów partykularnych utworzonych z racji motywów personalnych, tj. ordynariusz wojskowy, ordynariusz sprawujący władzę w Ordynariacie Personalnym dla byłych anglikanów czy administrator apostolski Personalnej Administratury Apostolskiej Świętego Jana Marii Vianney'a. Następnie autor przedstawia przygotowanie do wizyty *ad limina*, które obejmuje dwa elementy: przygotowanie dalsze oraz przygotowanie bliższe. Pierwszy etap obejmuje przygotowanie pięcioletniej relacji dotyczącej stanu diecezji. Drugi etap, w którym szczególne zadanie ma Sekretariat Konferencji Biskupów oraz Urząd ds. Koordynacji Wizyt, zawiera ustalenie terminu takiej wizyty oraz jej programu. Autor opisuje każdy element wizyty *ad limina Apostolorum*, tj. nawiedzenie grobów świętych Apostołów Piotra i Pawła, spotkanie z Biskupem Rzymu oraz wizyty w dykasteriach Rzymskich.

Słowa kluczowe: uczczenie grobów świętych Apostołów Piotra i Pawła, Kościół partykularny, Kuria Rzymska, Biskup Rzymu

Obligation of Diocesan Bishop of a Visit *ad limina Apostolorum*

Summary

The subject of the article is to characterize the obligation of diocesan bishop of a visit *ad limina Apostolorum*.

At the beginning the author explains what such a duty results from and what entities are obliged to a visit *ad limina Apostolorum*. The obligation of a visit *ad limina Apostolorum* rests on the diocesan bishop and other high ecclesiastical officials who are equal to him under law, i.e. apostolic vicar, territorial abbot, territorial prelate, apostolic administrator of an apostolic administration which has been erected on a stable basis, military ordinary, personal ordinary of personal ordinariates for anglicans entering into full communion with the catholic Church and apostolic administrator of Personal Apostolic Administration of Saint John Maria Vianney. Then the author presents the preparation for a visit *ad limina Apostolorum* which includes two elements: remote preparation and immediate preparation. The first stage concerns the preparation of quinquennial report on the state of the diocese. The second one, in which particular task has the Secretariat of the Episcopal Conference and the Coordinating Office for the Visit, includes establishing a date and the schedule of the visit. The author

describes each element of the visit, i.e. venerate the tombs of the Blessed Apostles Peter and Paul, meeting the Roman Pontiff and visiting the Roman dicasteries.

Key words: venerate the tombs of the Blessed Apostles Peter and Paul, particular Church, Roman Curia, Roman Pontiff

Translated by Agnieszka Romanko

Information about Author: SEBASTIAN MARGIEWICZ, J.C.L. – Ph.D. student in Department of Public and Constitutional Church Law, Institute of Canon Law, Faculty of Law, Canon Law and Administration at the John Paul II Catholic University of Lublin, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Poland; e-mail: sebastian.margiewicz@gmail.com